

XORIJLIK TALABALARNI O'ZBEKISTON OLIY TA'LIMIGA MOSLASHUVINING IJTIMOY-PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI

A. Saidov¹, A. Axmedov²

Annotatsiya:

Ushbu maqolada xorijlik talabalarni O'zbekiston oliy ta'lim muassasalariga ijtimoiy-psixologik jihatdan moslashuvi va xorijiy talabalarni yurtimiz oliy ta'lim tizimiga moslashuvidagi qiyinchiliklar, xulq-atvoridagi o'zgarishlar tahlili keltirib o'tilgan.

Key words: ijtimoiy, xorijiy, moslashuv, oliy ta'lim, psixologik, madaniyat, xulq-atvor.

doi: <https://doi.org/10.2024/88vwb815>

Ijtimoiy moslashuv murakkab va ko'p bosqichli jarayon bo'lib, inson hayotining turli sohalarida amalga oshiriladi. Bu jarayon sifatida qiyin hayotiy vaziyatga tushib qolgan shaxs yoki ijtimoiy guruhning real ijtimoiy muhitga moslashishini bildiradi.

Ijtimoiy moslashuv - bu shaxs yoki ijtimoiy guruhning faol assimilyatsiyasi orqali yangi yashash muhitiga moslashish jarayoni tushiniladi. Zamonaviy O'zbekiston oliy ta'lim tizimining bugungi kundagi integratsiyalashuvi ta'lim xizmatlari eksportini rivojlantirish uchun yangi vazifalar va shart-sharoitlarni keltirib chiqarmoqda. Bu borada O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 08.10.2019 yildagi PF-5847-son Farmonida ham batafsil keltirib o'tilgan. Bugungi kunda O'zbekiston universitetlarining xalqaro ta'lim bozorida raqobatbardoshligini oshirish nafaqat ta'lim muassasasi uchun balki mamlakat iqtisodiyoti uchun iqtisodiy foyda keltiradi.

Bugungi kundagi O'zbekiston oliy ta'lim tizimidagi islohatlar, O'zbekistonni chet elliklar uchun jozibador qilmoqda va turli mamlakatlardan talabalar bizning OTMLarimizda o'qish istagini bildirishmoqda. Shu munosabat bilan, chet ellik talabalarni O'zbekiston oliy ta'lim muassasalari o'quv jarayoniga moslashtirish muammolarini o'rganish dolzarb mavzulardan biri bo'lib qolmoqda. Shu o'rinda shuni alohida ta'kidlab o'tish joizki ijtimoiy-madaniy moslashuv shaxsning (yoki guruhning) yangi ijtimoiy-madaniy muhit sharoitlariga moslashishini va yangi muhitda muvaffaqiyatli faoliyat yuritishi uchun yangi qadriyatlar, yo'nalishlar, xulq-atvor me'yorlari, an'analarga moslashishini anglatadi. Ijtimoiy-madaniy moslashuv jarayonida shaxs yangi ijtimoiy-madaniy muhit o'rtasidagi o'zaro ta'sirning murakkab ko'p qirrali jarayonlarini boshdan kechiradi va yangi xulq-atvor xususiyatlarini o'zlashtirib boradi.

O'quv jarayoniga moslashish talabada universitetning ijtimoiy va intellektual muhiti bilan adekvat o'zaro ta'sirini, yangi shaxsiy fazilatlarni shakllantirishni, kasbiy identifikatsiyani, yangi ijtimoiy maqomni shakllantirishni, yangi ijtimoiy rollarni ishlab chiqishni, o'zlashtirishni o'z ichiga oladi.

¹ Saidov Azamat Ismoilovich, Psixologiya fanlari doktori (DSc), professor, Samarqand davlat chet tillar instituti magistratura bo'limi boshlig'i

² Axmedov Anvar Diyov o'g'li, Psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat chet tillar instituti o'qituvchisi

Bizning fikrimizcha, universitetning ta'lim muhitiga moslashish insonning adaptiv xulq-atvor shakllaridan biri bo'lib, boshqa adaptiv jarayonlar kabi bir qancha komponentlarga ega. Chet ellik talabalarni O'zbekiston oliy ta'lim muhitiga moslashtirish murakkab psixologik xulq-atvor kombinatsiyasilarini o'z ichiga oladi.

Oliy o'quv yurtiga kirishda chet el fuqarolarining yangi ijtimoiy-madaniy sharoitlarga qay darajada moslasha olishi ta'lim jarayonining samaradorlik ko'rsatkichlaridan biri sanaladi.

Boshqa davlatlardan yurtimizga o'qish uchun kelgan yoshlar faoliyatning yangi turini - oliy o'quv yurtida o'qishni, kasbiy bilimlarni va notanish ijtimoiy-madaniy makonga moslashish qobiliyatini o'zlashtirishga majbur bo'ladilar.

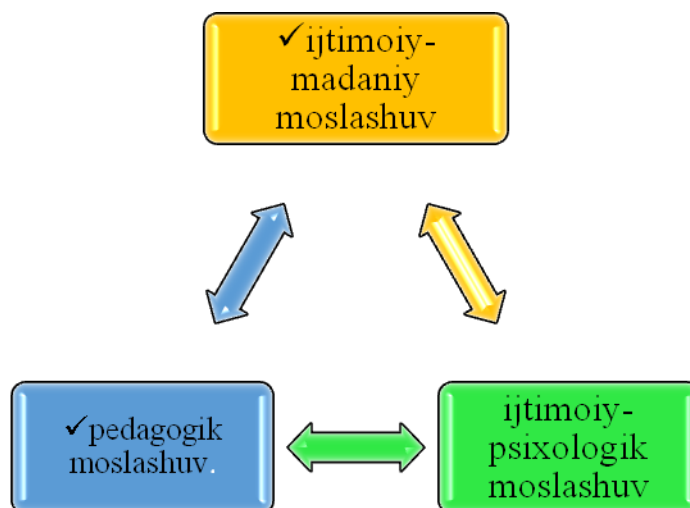
Psixologik tadqiqotlarga ko'ra chet ellik talabalar, ayniqsa, yangi mamlakatda o'qishning birinchi yilida boshdan kechiradigan qiyinchiliklarni quyidagicha guruhlash mumkin:

- ✓ shaxsiyatni qayta qurish, yangi muhitga "kirish", psixo-emotsional stress, iqlim o'zgarishi va boshqalar bilan bog'liq psixofiziologik qiyinchiliklar;
- ✓ ta'lim va kognitiv qiyinchiliklar, birinchi navbatda, tilni yetarli darajada bilmaslik, ta'lim tizimlaridagi farqlarni bartaraf etish bilan bog'liq;
- ✓ yangi talablarga va bilimlarni nazorat qilish tizimiga moslashish;
- ✓ shaxsiy o'z-o'zini rivojlantirish, bilimlarni "o'stirish" va mustaqil ishlash ko'nikmalarini singdirish tamoyillari asosida qurilishi kerak bo'lgan o'quv jarayonini tashkil etish;[2]

Chet ellik talabalarni O'zbekiston oliy ta'lim muassasalarida o'qishning dastlabki kunlaridanoq o'zbek talabalari duch keladigan qiyinchiliklaridan sezilarli darajada farq qiladigan qiyinchiliklarni boshdan kechira boshlaydilar.

Ko'pgina psixolog tadqiqotchilar[1] moslashuv muammolarining quyidagi guruhlarini aniqlaydilar:

Zamonaviy oliy ta'limning integratsiyalashuvi chet ellik talabalarni ijtimoiy, kundalik va akademik sohada muvaffaqiyatli muloqot qilish uchun notanish mamlakatdagi oliy o'quv

yurti sharoitlariga moslashtirish muammosini dolzarblashtiradi. Olib borilgan tadqiqotlardan shu ma'lum bo'ldiki, shaxsdagi intellektual-kognitiv faoliyat bilan bog'liq shaxsiy xususiyatlar (va shunga mos ravishda "intellektual" omillar bilan), agar ular yuqori darajada ifodalangan bo'lsa, tabiiy ravishda didaktik moslashuvning yuqori samaradorligini belgilaydi. Shaxslararo o'zaro ta'sirlar (va shunga mos ravishda "shaxslararo" omillar bilan) bilan bog'liq shaxsiy xususiyatlar, agar ular yuqori darajada ifodalangan bo'lsa, tabiiy ravishda kommunikativ moslashuvning yuqori samaradorligini belgilaydi.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak Chet ellik talabalarni yurtimiz oliy ta'lim tizimiga moslashish ko'nikmalarini shakllantirishda madaniy an'analar va mintaqaviy xususiyatlar muhim rol o'ynaydi. O'zbek xalqining o'ziga xos mentaliteti, etnopsixologik xususiyatlari va odob-axloq me'yorlarini yaxshi bilmaslik ko'pincha chet ellik talabalarini ijtimoiy-psixologik moslashuviga ta'sir ko'rsatadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

[1]. Иванова М.А., Туткова Н.А. Социально-психологическая адаптация иностранных студентов первого года обучения в вузе. - СПб.,1993.

[2]. Кривцова И.О. Социокультурная адаптация иностранных студентов к образовательной среде российского вуза (на примере воронежской государственной медицинской академии им. н.н. бурденко) // Фундаментальные исследования. – 2011. – № 8-2. – С. 284-288;

[3]. Блинова Т.А., Новиков А.В., Руднова Н.Н. Особенности преподавания информатики на русском языке как иностранном в информационном обществе для стран со слабым информационным уровнем в области алгоритмизации и программирования. / Профессионально направленное обучение русскому языку иностранных граждан: сб. материалов Международной научно-практической конференции. — М., 2010. Т. 1. С. 38—46.

[4]. Сурыгин А.И. Педагогическое проектирование системы предвузовской подготовки иностранных студентов. — СПб.: Златоуст, 2001.